

ZAPISNIK

sa 19. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održane 11. novembra 2013. godine

Sjednica je počela u 9 sati i 10 minuta.

Sjednicom je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Husnija Šabović, Kemal Zoronjić, Ljerka Dragičević, dr Ljiljana Đurašković, zamjenica predsjednika Odbora i Zoran Jelić, zamjena člana Odbora u skladu sa članom 65 Poslovnika.

Sjednici nijesu prisustvovali poslanici/ce: dr Izet Bralić, Snežana Jonica, mr Dritan Abazović, Novica Stanić i dr Radovan Asanović, dok je poslanika doc.dr Srđu Popovića mijenjao poslanik Zoran Jelić.

Sjednici je po pozivu, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore prisustvovala: Nevenka Stanković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta.

Sjednici su po pozivu, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore prisustvovali: Vesna Vučurović, pomoćnica ministra prosvjete, Radule Novović, pomoćnik ministra za informaciono društvo i telekomunikacije, Mitra Đurišić, savjetnica ministra zdravlja, Svetlana Sovilj, savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Marijana Radunović, savjetnica u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, Barbara Rotovnik, savjetnica za evropske integracije i ljudska prava u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Benjamin Perks, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori i Milan Radović, koordinator programa za ljudska prava u NVO „Građanska alijansa“.

Rad sjednice pratili su predstavnici medija.

*****

Za sjednicu je utvrđen sljedeći

DNEVNI RED:

Usvajanje Zapisnika sa:

-17. sjednice Odbora, održane 9. oktobra 2013. godine,

-18. sjednice Odbora, održane 22. oktobra 2013. godine i

-Zajedničke sjednice Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za ljudska prava i slobode, održane 14. oktobra 2013. godine

1. PRAVA DJETETA: UNAPREDJENJE POLOŽAJA DJETETA U CILJU ZAŠTITE OD SVIH VIDOVA EKSPLOATACIJE

sa osvrtom na:

IZVJEŠTAJ O REZULTATIMA SPROVEDENIH ISTRAŽIVANJA O ZAŠTITI DJECE OD EKSPLOATACIJE koji je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore dostavila Odboru za ljudska prava i slobode (do nivoa Odbora);

2. INFORMACIJA SA JAVNE RASPRAVE NA TEMU “IPA 2014-2020 I INKLUZIJA ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI”, održane 27. septembra 2013. godine u Podgorici;

3. IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU DELEGACIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA PRVOM REGIONALNOM SASTANKU PARLAMENTARNIH TIJELA NADLEŽNIH ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA I RAVNOPRAVNOST POLOVA, održanom u Beogradu, u Narodnoj Skupštini Republike Srbije, 29. i 30. oktobra 2013. godine;

4. TEKUĆA PITANJA.

****

Zapisnik sa 17. sjednice Odbora, održane 9. oktobra 2013. godine, usvojen je jednoglasno, bez primjedbi.

Zapisnik sa 18. sjednice Odbora, održane 22. oktobra 2013. godine, usvojen je jednoglasno, bez primjedbi.

Zapisnik sa Zajedničke sjednice Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za ljudska prava i slobode, održane 14. oktobra 2013. godine, usvojen je jednoglasno bez primjedbi.

****

PRVA TAČKA- PRAVA DJETETA: UNAPREDJENJE POLOŽAJA DJETETA U CILJU ZAŠTITE OD SVIH VIDOVA EKSPLOATACIJE

sa osvrtom na:

IZVJEŠTAJ O REZULTATIMA SPROVEDENIH ISTRAŽIVANJA O ZAŠTITI DJECE OD EKSPLOATACIJE koji je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore dostavila Odboru za ljudska prava i slobode (do nivoa Odbora)

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković je saopštio da je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore sačinila i dostavila Odboru na razmatranje finalni Izvještaj o rezultatima sprovedenih istraživanja o zaštiti djece od eksploatacije. Podsjetio je da Odbor za ljudska prava i slobode, shodno Planu aktivnosti za 2013. godinu, planira da, u sklopu obilježavanja Međunarodnog dana prava djeteta organizuje Regionalni sastanak na temu: "Prava djeteta- unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije", 29. i 30. novembra 2013. godine u Regionalnoj školi za javnu upravu u Danilovgradu.

Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta, Nevenka Stanković je saopštila da je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u okviru regionalnog projekta "Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije" CRONSEE mreže ombudsmana za djecu jugoistočne Evrope, koji je realizovan uz podršku Save the Childrena, sprovela istraživanja o dječijem prosjačenju, seksualnom iskorišćavanju djece i zloupotrebi djece putem interneta. Istraživanja su predstavljena u tri Izvještaja, a na osnovu rezultata sprovedenih istraživanja sačinjene su određene preporuke koje su upućene nadležnim ministarstvima na dalje postupanje. Saopštila je da je regionalna mreža ombudsmana za djecu formirana sa ciljem sprovođenja istraživanja i preduzimanja mjera na zaštiti djece od svih oblika nasilja. Istakla je da je Izvještaj obuhvatio tri istraživanja i to: istraživanje o dječijem prosjačenju, o seksualnom iskorišćavanju i o zloupotrebi djece putem interneta.

Podsjetila je da je prema rezultatima istraživanja o dječijem prosjačenju evidentirano 323 djece uzrasta od 2 do 17 godina, od kojih većina nijesu državljani Crne Gore, koji su se bavili prosjačenjem u Crnoj Gori. Ukazala je na lošu razmjenu informacija, nepostojanje multidisciplinarnog pristupa u rješavanju ovog problema i nedovoljno dobru kampanju kojom bi

se ukazalo na postojanje dječijeg prosjačenja u crnogorskom društvu, kao jednog od oblika ekonomske eksploatacije djece.

Kada je riječ o seksualnom iskorišćavanju djece podsjetila je na istraživanje realizovano od 2008. do 2011. godine čiji rezultati su pokazali da je od ukupno 68 slučajeva kojima je prijavljeno seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje djece u Crnoj Gori samo 35 slučajeva procesuirano, a ovom pojavom zahvaćena su najčešće djeca uzrasta od 10 do 16 godina, a kada je riječ o prostituciji, djeca uzrasta od 13 do 16 godina, od kojih većina ne pohađa redovnu školu. Potrebno je osnažiti saradnju među državnim organima u cilju sprječavanja seksualnog iskorišćavanja djece i preduzeti mjere na edukaciji djece, kao i mjere na resocijalizaciji i reintegraciji djece, žrtava seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja.

Kada je riječ o zlostavljanju djece putem interneta u Crnoj Gori, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta je saopštila da su podaci prikupljeni putem fokus grupa i razgovora sa djecom i ukazali su da 90% djece ima računar i pristup internetu kod kuće, pri čemu internet koriste dva ili više sati u toku dana. Djeca najčešće posjećuju društvene mreže i nijesu upoznati sa mogućim zlostavljanjima putem interneta. Po rezultatima, svako četvrto dijete u Crnoj Gori je dobilo putem interneta poruku pornografskog sadržaja, a svako deseto je pošlo na sastanak sa nepoznatom osobom. Takođe, istraživanje je pokazalo da 90% roditelja vjeruje da njihova djeca čvrsto poštuju dogovore oko korišćenja interneta i da njihova djeca nijesu doživjela neku neprijatnost na internetu. Postoje svega četiri procesuirana slučaja u vezi sa seksualnim iskorišćavanjem i zlostavljanjem djece.

U vezi sa evidentiranim nedostacima, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je ukazala na nepostojanje baze podataka i jedinstvene evidencije o zlostavljanju i iskorišćavanju djece. Takođe, ukazala je na činjenicu da ni profesionalci ne prepoznaju sve oblike zlostavljanja djece i ocijenila je da nedostaje usko specijalizovan i stručni kadar koji bi se bavio zaštitom djece od svih oblika zlostavljanja. Ocijenila je da je neophodno osnažiti međusektorsku saradnju i razvijati multidisciplinarni pristup u rješavanju problema. Neophodno je više aktivnosti i mjera preduzimati na reintegraciji i resocijalizaciji žrtava zlostavljanja i iskorišćavanja djece.

Zamjenica je saopštila da se Preporuke koje je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore uputio nadležnim državnim organima realizuju, a posebno je iskazala zadovoljstvo realizacijom Preporuka datih povodom sprječavanja seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja djece, dok bi, po njenoj ocjeni, više aktivnosti trebalo preduzeti na planu realizacije Preporuka koje se odnose na suzbijanje dječijeg prosjačenja. Posebno je pohvalila aktivnosti nadležnih državnih organa koji se realizovali stručne edukacije sudija, tužilaca i opremili prostorije za saslušanje maloljetnika, u skladu sa Zakonom o maloljetničkom pravosuđu.

U raspravi su učestvovali: koordinator Programa "Ljudska prava" u NVO "Građanska alijansa" Milan Radović, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Benjamin Perks, pomoćnik ministra za informaciono društvo i telekomunikacije, Radule Novović, pomoćnica ministra prosvjete, Vesna Vučurović, savjetnica u Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, Marijana Radunović i predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković.

Milan Radović, koordinator Programa "Ljudska prava" u NVO "Građanska alijansa" upitao je zamjenicu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta da li su pratili ova dva slučaja pornografije do kraja ili su ih samo registrovali? Ukoliko su sudski procesuirani, upitao je kakav je njihov sudski epilog.

Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je saopštila da su oni istraživanjem nastojali prikupiti statističke podatke, a da je sudski proces okončan, ali se oni nijesu time bavili.

Benjamin Perks, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, je zahvalio na pozivu i na prezentaciji zamjenice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za prava djeteta. Pohvalio je dosadašnje aktivnosti preduzete na zaštiti djece od svih oblika zlostavljanja i hrabrost institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore da konstatuje i razmatra ovu veoma osjetljivu problematiku. Interesovalo ga je da li su procesuirani prijavljeni slučajevi seksualnog nasilja nad djecom, da li je tačno da su roditelji djece odustali od sudskog postupka, jer je proces bio dugotrajan.

Zamjenica Zaštitnika je odgovorila da su procesuirana i sudski okončana četiri slučaja. Po podacima Ministarstva unutrašnjih poslova svakodnevno se prijavljuju različite zloupotrebe, a najčešće je riječ o govoru mržnje između djece kojem su najčešće izloženi pripadnici LGBT populacije, ali značajan broj lica odustaje od prijave i samog sudskog postupka.

Benjamin Perks je podsjetio da je UNICEF u saradnji sa Delegacijom Skupštine Crne Gore u PSSE realizovao istraživanje o nasilju nad djecom čiji rezultati su predstavljani javnosti, a ocijenio je da bi u narednom periodu trebalo još više raditi na upoznavanju javnosti sa rezultatima tog istraživanja kako bi se mogle preduzeti adekvatne mjere u cilju zaštite djece od svih vidova nasilja.

Pomoćnik ministra za informaciono društvo i telekomunikacije, Radule Novović je saopštio da Ministarstvo u saradnji sa kompanijom Telenor i Ministarstvom prosvjete od februara 2012. godine realizuje Projekat zaštite djece na internetu, pod nazivom „Osvoji internet – surfuj pametno“. Projekat je zvanično počeo potpisivanjem Memoranduma o saradnji sa Telenorom, a zasnovan je na principima vršnjačke edukacije u crnogorskim osnovnim školama, gdje odabrani ambasadori sigurnog interneta, nakon prethodno sprovedene obuke, prenose znanja i vještine o sigurnom korišćenju interneta. Tom projektu su se ove godine priključili Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i NVO „Roditelji“. Obuku je do sada prošlo oko 5000 učenika iz gotovo svih opština u Crnoj Gori, a od sledeće godine planiran je nastavak projekta kojim će biti obuhvaćeno još oko 6000 učenika.

Na ovaj način ostvareno je privatno-javno partnerstvo, a angažman nadležnih institucija, kao i uključivanje NVO sektora, neophodan je, posebno zbog prenošenja veoma važne poruke: bezbjednost djece generalno, pa i njihova sigurnost u digitalnoj sredini, predstavlja izazov za cijelo društvo i zadatak za sve.

Saopštio je da se posebna pažnja posvećuje zaštiti djece na internetu, a u okviru Pregovaračkog poglavlja 10- Informatičko društvo i mediji, takođe su preduzete brojne aktivnosti.

Takođe, istakao je da je u okviru Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacija zaživio Centar koji se bavi incidentima na internetu i rješava ova pitanja u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova.

Predstavnica Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima Marijana Radunović upoznala je članove Odbora sa najznačajnijim aktivnostima koje realizuje Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima. Saopštila je da je Crna Gora usklađujući svoje krivično zakonodavstvo sa međunarodnim pravnim standardima značajno unaprijedila zakonodavni okvir kojim se reguliše krivično djelo trgovina ljudima. U cilju stvaranja ambijenta za još efikasnije krivično gonjenje počinilaca krivičnog djela trgovine ljudima, nedavno usvojenim Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona, na inicijativu Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima izvršena

je izmjena člana 444 u dijelu uvođenja dva nova oblika eksploatacije, koji nastaju kao rezultat vršenja krivičnog djela trgovina ljudima: -„ropstva i radnji sličnih ropstvu“ i -„sklapanja nedozvoljenog braka“. U članu 445 koji kriminalizuje trgovinu djecom radi usvojenja pomjerana je starosna granica sa 14 na 18 godina, što je od velike važnosti u smislu jačanja zaštite djece i njihovog pristupa pravima. Vlada Crne Gore kroz budžet Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima u kontinuitetu opredjeljuje sredstva za nesmetano funkcionisanje Vladinog Skloništa za žrtve trgovine ljudima, a sredinom prošle godine Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je obezbjedila mnogo adekvatniji prostor za smještaj žrtava trgovine ljudima u kojem mogu odvojeno da se smjeste djeca i odrasli. Sproveden je značajan broj edukativnih aktivnosti koje su imale za cilj jačanje stručnih kapaciteta zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih radnika, predstavnika policije, tužilaštva, sudstva, inspekcijских službi i drugih koji su uključeni u borbu protiv trgovine ljudima/djecom, u okviru kojih je akcenat stavljen na identifikaciju i pružanje adekvatne pomoći i zaštite. U cilju pospješivanja sistema identifikacije u julu 2013. godine, u saradnji sa OEBS-om, izrađena je lista indikatora za rano prepoznavanje žrtava/potencijalnih žrtava trgovine ljudima koja je odštampana i distribuirana svima koji mogu doći u direktan kontakt sa žrtvom/potencijalnom žrtvom trgovine ljudima. Posebna lista indikatora izrađena je i za pružaoce medicinske pomoći. Predstavnic Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima je ocijenila važnim i potpisivanje revidiranog Sporazuma o saradnji između državnih institucija, JU Centar za podršku djeci i porodici Bijelo Polje, Crvenog krsta i šest nevladinih organizacija, navodeći da je svrha Sporazuma saradnja na prevenciji, identifikaciji, edukaciji, prijavljivanju i krivičnom gonjenju izvršilaca i zaštiti potencijalnih žrtava trgovine ljudima, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava, s ciljem obezbjeđivanja fizičke, psihološke, zdravstvene, socijalne i dječije zaštite i olakšavanja njihove integracije u novo društvo. U kontinuitetu se sprovode osmišljene i ciljane kampanje, prvenstveno usmjerene na podizanje svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima i djecom što ujedno predstavlja i jedan od ciljeva Strategije za borbu protiv trgovine ljudima. Takođe, istakla je i obuke koje su u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, realizovali za nastavnike Građanskog obrazovanja.

Pomoćnica ministra prosvjete Vesna Vučurović je ukazala na važnost Projekta “Škola bez nasilja” koju su pokrenuli u saradnji sa UNICEF-om, a u okviru kojeg je pripremljen i školama distribuiran Priručnik za škole, brošura za roditelje i upitnik za škole. Izrazila je nadu da će škole same početi da primjenjuju ta uputstva i da doprinesu većoj edukaciji djece od seksualnog nasilja nad djecom, Takođe, značajne su mjere koje se realizuju u cilju smanjenja nasilja u porodici. Takođe, značajna je i činjenica da je djeci omogućeno da pišu ombudsmanu u cilju zaštite njihovih prava.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je istakao da se društvo najprije treba upoznati sa postojanjem problema u društvu, a nakon toga treba osposobiti institucije sistema da kvalitetno odgovore ovoj problematici. Cilj je da se upozna šira javnost sa postojanjem problema, a nakon toga da se zajedničkim djelovanjem svih nadležnih državnih organa doprinese rješavanju ovog problema. Takođe, neophodno je ojačati stručni kadar institucija kako bi se adekvatno mogli suočiti sa problemom i preduzeti mjere i aktivnosti u cilju njihovog rješavanja. Svi državni organi iskazuju spremnost da rješavaju postojeće probleme koji se odnose na zloupotrebu djece i različite vidove njihove eksploatacije.

Odbor za ljudska prava i slobode je, većinom glasova, (sa pet „za“ i jednim „uzdržanim“ glasom) prihvatio Izvještaj o rezultatima sprovedenih istraživanja o zaštiti djece od eksploatacije. Takođe, Odbor je donio Zaključak da, u skladu sa Planom aktivnosti za 2013. godinu, u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Delegacijom Skupštine Crne Gore u

Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope, a uz podršku UNICEF-a u Crnoj Gori, organizuje Regionalni sastanak parlamentarnih radnih tijela zemalja regiona nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona na temu: „Prava djeteta- Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije“. Sastanak će se održati 29. i 30. novembra 2013. godine u Regionalnoj školi za javnu upravu u Danilovgradu.

Cilj sastanka je razmjena mišljenja i dobrih praksi u zaštiti prava djeteta. Namjera je da se utvrde ciljevi i pravci dalje međuparlamentarne saradnje i nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava i prava djeteta. Predsjednik Odbora, dr Halil Duković je saopštio da će na Regionalnom sastanku biti predstavljene aktivnosti koje parlamentarna radna tijela nadležna za ljudska prava i prava djeteta i ombudsmani za djecu zemalja regiona preduzimaju na planu zaštite prava djeteta i unapređenju položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije.

DRUGA TAČKA- INFORMACIJA SA JAVNE RASPRAVE NA TEMU “IPA 2014-2020 I INKLUZIJA ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI”, održane 27. septembra 2013. godine u Podgorici;

Odbor za ljudska prava i slobode organizovao je u saradnji sa CEDEM-om i Institutom za otvoreno društvo Javnu raspravu na temu: “IPA 2014- 2020 i inkluzija Roma I Egipćana u Crnoj Gori”, 27. septembra 2013. godine u Skupštini.

Članovi Odbora su jednoglasno (šest glasova “za”) usvojili Informaciju sa Javne rasprave na temu “IPA 2014-2020 i inkluzija Roma i Egipćana u Crnoj Gori”, održane 27. septembra 2013. godine u Podgorici i odlučili da ista, u skladu sa uobičajenom praksom, bude sastavni dio Zapisnika sa 19. sjednice.

TREĆA TAČKA- IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU DELEGACIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA PRVOM REGIONALNOM SASTANKU PARLAMENTARNIH TIJELA NADLEŽNIH ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA I RAVNOPRAVNOST POLOVA, održanom u Beogradu, u Narodnoj Skupštini Republike Srbije, 29. i 30. oktobra 2013. godine;

Delegacija Odbora za ljudska prava i slobode u sastavu dr Halil Duković, predsjednik, dr Ljiljana Đurašković, zamjenica predsjednika i Slava Burić, sekretar Odbora, na poziv predsjednika Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, učestvovala je na Prvom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, održanom 29. i 30. oktobra 2013. godine.

Učesnici Prvog regionalnog sastanka, predstavnici parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova iz pet država Zapadnog Balkana: Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Makedonije okupili su se da razmotre ulogu parlamentarnih tijela u zaštiti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i ravnopravnost polova, a namjera ovakvog okupljanja bila je da se utvrde ciljevi i pravci dalje međuparlamentarne saradnje.

Učesnici su razmotrili ulogu parlamentarnih radnih tijela u zaštiti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i unapređenju rodne ravnopravnosti kroz:

- Ratifikaciju međunarodnih standarda i obezbjeđivanje njihove implementacije na nacionalnom nivou,
- Podršku i saradnju sa relevantnim nacionalnim institucijama u oblasti ljudskih

prava, prava nacionalnih manjina i ravnopravnosti polova,

- Aktivno učešće, saradnju i interakciju između parlamentarnih tijela i predstavnika civilnog sektora.

Utvrđene su prioritetne oblasti daljeg djelovanja u narednom periodu:

- prava nacionalnih manjina,
- rješavanje problema izbjeglih i raseljenih lica,
- ekonomska prava , prije svega pravo na rad,
- zaštita osoba drugačije seksualne orijentacije,
- prava Roma i s tim u vezi podrška regionalnom projektu Romske interparlamentarne organizacije,

- prava žena i rodna ravnopravnost i

- zaštita prava djeteta, a naročito zaštita od dječije pornografije i sajber kriminala.

Po završetku Prvog regionalnog sastanka parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova delegacije su usvojile Zajedničku izjavu i zaključke sastanka.

Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa šest glasova “za”) usvojio Izvještaj o učešću Delegacije Odbora za ljudska prava i slobode na Prvom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, održanom u Beogradu, u Narodnoj skupštini Republike Srbije, 29. i 30. oktobra 2013. godine i odlučio da u skladu sa članom 210 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore Izvještaj pošalje Odboru za međunarodne odnose i iseljenike.

Takođe, odlučeno je da, u skladu sa uobičajenom praksom, Izvještaj bude sastavni dio Zapisnika sa 19. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode.

ČETVRTA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

- (1) Poziv ministra za ljudska i manjinska prava, dr Suada Numanovića, br.00-63-8/13-50 od 6. novembra 2013. godine da Odbor za ljudska prava i slobode imenuje dva predstavnika za članove Radne grupe koja će se baviti analizom zakonskih propisa kojima je regulisan rad Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava**

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković je upoznao članove Odbora da je ministar za ljudska prava i slobode dr Suad Numanović poslao dopis kojim poziva Odbor da imenuje dva predstavnika za članove Radne grupe koja će se baviti analizom zakonskih propisa kojima je regulisan rad Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Odbor je odlučio da predstavnik vladajuće koalicije u Radnoj grupi bude poslanik Husnija Šabović, dok će predstavnik opozicije biti naknadno određen.

Sjednica je završena u 9 sati i 40 minuta.

NAPOMENA: Sastavni dio Zapisnika sa 19. sjednice, održane 11. novembra 2013. godine su:

- 1. INFORMACIJA SA JAVNE RASPRAVE NA TEMU “IPA 2014-2020 I INKLUZIJA ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI”, održane 27. septembra 2013. godine u Podgorici i**
- 2. IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU DELEGACIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA PRVOM REGIONALNOM SASTANKU PARLAMENTARNIH TIJELA NADLEŽNIH ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA I RAVNOPRAVNOST POLOVA, održanom u Beogradu, u Narodnoj Skupštini Republike Srbije, 29. i 30. oktobra 2013. godine**

***

INFORMACIJA SA JAVNE RASPRAVE NA TEMU “IPA 2014 – 2020 I INKLUZIJA ROMA I EGIPĆANA U CRNOJ GORI”, održane 27. septembra 2013. godine u Podgorici

Javna rasprava na temu “IPA 2014 – 2020 i inkluzija Roma i Egipćana u Crnoj Gori”, održana je 27. septembra 2013. godine u Skupštini Crne Gore.

Organizatori Javne rasprave bili su: Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) i Institut za otvoreno društvo iz Budimpešte.

Cilj Javne rasprave bio je da se podstakne konstruktivna debata o efektima implementacije pretpristupnih fondova za tekući programski period 2007 - 2013 i novom pristupu u planiranju i implementaciji pretpristupne podrške za period 2014 - 2020. Pored toga, ovaj događaj je imao za cilj da prenese poruku o važnosti političke podrške procesu integracije romske i egipćanske zajednice, ali i da doprinese podizanju svijesti o značaju uključivanja civilnog sektora u proces programiranja, planiranja, implementacije i monitoringa IPA fondova.

Događaj je okupio preko 35 predstavnika/ca Skupštine Crne Gore (članovi/ce Odbora za ljudska prava i slobode), resornih ministarstava (Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija/Generalni direktorat za koordinaciju programa pomoći EU, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo kulture), lokalnih samouprava (Glavni grad Podgorica i opštine Herceg Novi, Nikšić i Berane), međunarodnih organizacija (Delegacija EU u Crnoj Gori, UNDP i UNHCR), nevladinih organizacija koje se bave socijalnom inkluzijom, kao i pojedince/ke iz romske i egipćanske zajednice.

Javnu raspravu je pratio i značaj broj elektronskih i štampanih medija.

Učesnike/ce su na početku pozdravili mr Nenad Koprivica, izvršni direktor CEDEM-a, dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, Nj.E. ambasador Aleksandar Andrija Pejović, Nacionalni IPA koordinator (NIPAK) i glavni pregovarač za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, dr Suad Numanović, ministar za ljudska i manjinska prava u Vladi Crne Gore i gđa Dawn Adie Baird, zamjenica šefa Operativnog sektora u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori.

U uvodnim govorima predstavljene su aktivnosti koje je Crna Gora do sada realizovala na planu dostizanja standarda socijalne inkluzije, a u okviru procesa evropskih integracija i korišćenja pretpristupne podrške EU. Predstavljene su postignuti rezultati koji se odnose na rješavanje pravnog statusa i unaprjeđenje pristupa obrazovanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti i stanovanju. Ukazano je i na novine koje donosi novi finansijski okvir IPA II, a koje će se ogledati u sektorskom pristupu, dugoročnijoj perspektivi održivosti i većoj participaciji relevantnih aktera.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković ocijenio je značajnim inicijative koje su usmjerene ka postizanju društvene kohezije i većem korišćenju raspoloživih sredstava u tu svrhu. On je ukazao na sve aktivniju ulogu Skupštine Crne Gore na tom planu i predstavio aktivnosti koje Skupština, kao i sam Odbor, preduzimaju kada je u pitanju zaštita prava Roma i Egipćana u Crnoj Gori, posebno u pogledu praćenja aktivnosti koje institucije sprovode u cilju unaprjeđenja položaja ove populacije. Poslanik Duković se osvrnuo na značaj unaprjeđivanja pristupa obrazovanju, posebno kada su

u pitanju stanovnici/ce Kampa Konik, navodeći da sada 90% djece školskog uzrasta iz ovog Kampa pohađa obrazovne ustanove.

U svom uvodnom izlaganju, ambasador Pejović je ukazao na značaj rješavanja pitanja inkluzije romske i egipćanske zajednice sa stanovišta pristupnih pregovora u poglavljima 19 – Socijalna politika i zapošljavanje i Poglavlja 23 – Pravosuđe i temeljna prava i mjera koje su propisane Akcionim planom za poglavlje 23, posebno u pogledu zatvaranja Kampa Konik 1 i 2 i izgradnje socijalnih stanova za romske i egipćanske porodice. Ambasador Pejović je govorio i o mogućnostima za finansiranje projekata inkluzije koje IPA proces pruža i kroz projekte iz višekorisničke IPA-e, kao i programe prekogranične saradnje i transnacionalne programe koji se finansiraju iz IPA komponente II, kao i o projektima inkluzije RE populacije koji su do sada realizovani u okviru prve IPA komponente za 2008 i 2010. Ambasador je saopštio i da je Kancelarija NIPAK-a, uz podršku Evropske komisije, prilikom programiranja IPA sredstava za 2011, 2012 i 2013. godinu, u nacionalne programe prve IPA komponente uvrstila još tri veoma značajna projekta u ovoj oblasti, u ukupnoj vrijednosti od 5,1 milion eura.

Ministar Numanović je ukazao na kompleksnost pitanja integracije Roma i Egipćana sa kojim se suočavaju i razvijeniye zemlje i naveo da su implementacijom Strategije napravljeni brojni pomaci, te da se jedan od tih pomaka ogleda u činjenici da je danas 1.853 djece iz ove populacije obuhvaćeno sistemom obrazovanja. Ministar Numanović je govorio i o rješavanju pitanja Kampa Konik, ali i o značaju podrške integraciji domicilne RE populacije, navodeći da je sljedeći sedmogodišnji period neophodno što kvalitetnije iskoristiti kako bi se unaprijedio ukupni položaj RE populacije u crnogorskom društvu. On se osvnuo i na jednogodišnje predsjedavanje Crne Gore Dekadom Roma, navodeći pravni status, antidiskriminaciju, rodnu ravnopravnost, ekonomsko osnaživanje, kulturni i jezički identitet i uključivanje mladih kao ključne prioritete predsjedavanja koji imaju za cilj da doprinesu ekonomskom snaženju i integraciji RE populacije i daljoj izgradnji Crne Gore kao multietničkog i multinacionalnog društva.

Predstavnica Delegacije EU u Crnoj Gori, gđa Dawn Adie Baird je govorila o posvećenosti Evropske unije rješavanju pitanja Roma, prije svega zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju i zapošljavanju. Ona je ukazala na značaj podrške koju EU pruža Crnoj Gori sa ciljem obezbjeđivanja osnovnih prava za pripadnike /ce romske i egipćanske zajednice i njihove integracije, posebno ukazujući na značaj borbe protiv predrasuda i diskriminacije sa kojom se pripadnici ove populacije suočavaju, kao i na ostvarivanje pristupa obrazovanju, socijalnim i ekonomskim pravima. Navodeći oblasti inkluzije romske i egipćanske zajednice na kojima treba dodatno raditi, gđa Adie Baird je govorila o odsustvu političke reprezentacije, drop out-u u oblasti obrazovanja, izloženosti porodičnom nasilju i teškoćama koje se odnose na pristup tržištu rada.

Nakon uvodnih izlaganja, uslijedila je prva sesija koja se odnosila na podršku Evropske unije zemljama kandidatima, posebno izazovima i preprekama za veće korišćenje IPA fondova, u kojoj su učestvovali gospodin Rastislav Vrbenski, stalni predstavnik UN Programa za razvoj u Crnoj Gori, gđa Budimirka Đukanović, predstavica Ministarstva rada i socijalnog staranja i gđa Tamara Milić, viša savjetnica u Ministarstvu prosvjete.

Gospodin Vrbenski je predstavio aktivnosti koje realizuju UN agencije u Crnoj Gori na planu podrške integraciji Roma i Egipćana, posebno kada su u pitanju istraživanja o socioekonomskom položaju pripadnika ove zajednice i regulisanje njihovog pravnog statusa. On je posebno ukazao na značaj blagovremenog upisa romske i egipćanske djece u matične knjige rođenih, kako bi se spriječila njihova dalja marginalizacija, omogućio pristup postojećoj mreži socijalnih usluga i zaštite i stvorili preduslovi za njihovu punu društvenu integraciju.

Gđa Đukanović je predstavila aktivnosti koje preduzima Ministarstvo rada i socijalnog staranja na planu pružanja socijalne zaštite i podrške, zapošljavanja i podrške obrazovnoj inkluziji ove zajednice, kao i na planu rješavanja pitanja stanovnika Kampa Konik, kroz dobrovoljni povratak na Kosovo, regulisanje pravnog statusa ovih lica i unaprjeđivanje pristupa socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti.

Gđa Milić je predstavila aktivnosti koje preduzima Ministarstvo prosvjete, sa posebnim akcentom na mjere afirmativne akcije koje su usmjerene ka većem učešću RE populacije u obrazovnom procesu, uključujući i obrazovanje odraslih, te rješavanje problema odustajanja od obrazovanja. U tom kontekstu, gđa Milić je ukazala i na značaj saradnje koje resorno ministarstvo ostvaruje sa drugim državnim

organima, lokalnim samoupravama, međunarodnim i nevladinim organizacijama, kao i sa samim pripadnicima/cama zajednice. Kao posebne izazove, gđa Milić je navela dalje razvijanje programa za poboljšanje veza između obrazovnog sektora i tržišta rada.

U panel diskusiji: Inkluzija Roma na prekretnici: Naučene lekcije i preporuke za unaprjeđenje dostupnosti EU fondova, kojom je i završena javna rasprava, učestvovali su g-din Bojan Vujović, ataše u Generalnom direktoratu za koordinaciju programa pomoći EU, g-din Muhamed Uković, potpredsjednik Nacionalnog savjeta Roma u Crnoj Gori i gđa Snežana Mijušković, predsjednica Komisije za društvene djelatnosti Zajednice opština Crne Gore i sekretarka Sekretarijata za socijalno staranje Glavnog grada Podgorice.

Gospodin Vujović je predstavio aktivnosti na ovom planu i naglasio da je u proteklom periodu puno toga urađeno na planu izgradnje kapaciteta i razvoja procedura u resornim ministarstvima i lokalnim samoupravama, ali i da treba uzeti u obzir činjenicu da je u pitanju veoma zahtjevan proces koji zahtijeva planiranje podrške na dugoročnom nivou, te koordinaciju velikog broja subjekata. On je posebno ukazao na značaj participacije civilnog društva u procesu konsultacija oko izrade Nacionalnog strateškog dokumenta, kao temeljnog dokumenta za korišćenje IPA sredstava u sljedećem sedmogodišnjem periodu i tom smislu izrazio spremnost Ministarstva na saradnju sa svim akterima ovog procesa.

Gospodin Uković je ukazao na težak položaj romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, ali i na potrebu jačanja kapaciteta romskih organizacija i njihovog umrežavanja i povezivanja sa drugim relevantnim subjektima, naglašavajući značaj djelotvornog učešća RE zajednice u procesu donošenja odluka. Govoreći o problemima zajednice, gospodin Uković je posebno ukazao na pristup socijalnoj zaštiti i stanovanju i odsustvo političke reprezentacije i proporcionalne zastupljenosti Roma i Egipćana u organima državne i lokalne uprave. On je ukazao i na neophodnost pružanja veće finansijske podrške projektima koji su usmjereni na integraciju ove zajednice i pozvao sve aktere ovog procesa na saradnju i solidarnost, bez kojih nije moguće postići ciljeve inkluzije.

Gđa Mijušković je ukazala na ključnu ulogu lokalnih samouprava u postizanju održivih rezultata u ovoj oblasti, ali i na potrebu za većim uključivanjem lokalnih zajednica u definisanju politika inkluzije, kao i za većom finansijskom podrškom lokalnim samoupravama u implementaciji tih politika.

U diskusiji koja je uslijedila, g-din Veselj Beganaj je ispred Koalicije Romski krug ocijenio da se u odnosu na značajna sredstva koja su uložena moglo uraditi znatno više, te da je određena sredstva trebalo usmjeriti na rješavanje pitanja domicilne populacije koja živi u uslovima siromaštva i socijalne isključenosti. Posebno je naglasio da je potrebno da Romi i Egipćani budu u većoj mjeri uključeni u planiranje podrške, ali i u realizaciju i monitoring odobrenih projekata, što do sada nije bio slučaj, jer su prema njegovom mišljenju, značajna sredstva izdvajana za podršku eksperata koji nisu bili u dovoljnoj mjeri upoznati sa potrebama i problemima lokalne romske zajednice.

Predsjednik NVO Humanitarac, g-din Slobodan Simović je ukazao na nizak stepen informisanosti o pitanjima pristupanja Evropskoj uniji i IPA projektima i sugerisao veće učešće zajednice u implementaciji mjera predviđenih Komunikacionom strategijom o EU integracijama, kao i o potrebi jačanja kapaciteta romskih organizacija da apliciraju za EU sredstva.

Gđa Rajka Perović, direktorica Centra za prava djeteta Crne Gore, predstavila je studiju koja se tiče položaja djece u pokretu i djece migranata, ukazujući na činjenicu da su djeca iz RE populacije u većoj mjeri izložena riziku od siromaštva, apatridije i trafikinga, te da je tim pitanjima potrebno posvetiti posebnu pažnju.

O neophodnosti unaprijeđivanja prava žena pripadnica romske i egipćanske zajednice, govorila je gđa Behija Ramović, predsjednica ženske mreže „PRVA“.

Gđa Aleksandra Gligorović, menadžerka kontrole projekta PGF Crna Gora, posebno je istakla ulogu i značaj lokalnih organizacija i neophodnost postizanja pune povezanosti između planiranih i realizovanih projekata i usvojenih politika inkluzije.

Na kraju javne rasprave, zaključeno je da je ovaj skup bio prilika da se razmijene ključne političke i institucionalne poruke zainteresovanih strana, ali i da se predstave različita iskustva i razmotre mogućnost za uspostavljanje kvalitetnog okvira za dalji rad na društvenoj integraciji romske i egipćanske zajednice.

Ocijenjeno je da IPA fondovi pružaju značajne mogućnosti za poboljšanje položaja romske i egipćanske populacije, te je u tom smislu neophodno što bolje iskoristiti preostala sredstva iz IPA ciklusa, posebno kroz programe prekogranične saradnje i unaprijediti komunikaciju između potencijalnih korisnika sredstava i Delegacije EU, kako bi se izbjegao efekat preklapanja projekata.

Ukazano je i na to da treba posvetiti veću pažnju položaju domicilne zajednice, s obzirom na to da je pretežan dio opredijeljenih sredstava do sada bio usmjeravan na rješavanje pitanja zatvaranja kampa Konik.

Konačno, neophodno da se civilni sektor aktivnije uključi u proces planiranja pretpristupne podrške EU za period 2012 - 2014.

Javna rasprava je rezultirala **ZAKLJUČCIMA I PREPORUKAMA**, usmjerenim na efektivnije planiranje sredstava podrške za potrebe socijalne inkluzije romske i egipćanske zajednice:

- Neophodno je raditi na podizanju svijesti romske i egipćanske zajednice o procesu EU integracija, kao i o značaju i rezultatima realizovanih IPA projekata, uz aktivnu ulogu i podršku romskog i egipćanskog civilnog sektora. Uz rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih Roma i Egipćana, potrebno je posvetiti veću pažnju domicilnoj populaciji.
- Neophodno je poboljšati horizontalnu koordinaciju između institucija i organizacija i obezbijediti kontinuitet u komunikaciji sa Delegacijom EU u Crnoj Gori, posebno kada su u pitanju mogućnosti pojednostavljiivanja procedura za apliciranje, te veće korišćenje sub-granting modela kako bi se prevazišao raskorak između potreba zajednice i realnih kapaciteta na strani romskog civilnog društva.
- Stalno jačanje kapaciteta u oblasti pripreme projekata i upravljanja projektnim ciklusom predstavlja jedan od ključnih prioriteta, posebno kada je u pitanju jačanje kapaciteta nerazvijenih romskih i egipćanskih organizacija.
- Korišćenje IPA II velikim dijelom zavisi od pravovremenog i efikasnog strateškog planiranja podrške na nacionalnom nivou, te je s tim u vezi neophodno obezbijediti veći stepen podrške i participacije lokalnih samouprava i drugih lokalnih aktera, u izradi i implementaciji politika inkluzije i Nacionalnog strateškog dokumenta.
- Trebalo bi obezbijediti sistematsko prikupljanje podataka koji se odnose na sve segmentne integracije Roma i Egipćana. Ovi podaci moraju biti dostupni svim institucijama uključenim u planiranje programa inkluzije Roma i Egipćana, uključujući i planiranje, programiranje i implementaciju pretpristupnih programa pomoći EU.
- Romske NVO bi trebalo da budu u većoj mjeri uključene u izradu, sprovođenje i monitoring programa i projekata namijenjenih rješavanje problema Roma. Dobre prakse u pogledu inkluzije Roma i Egipćana bi trebalo dijeliti i replicirati. Takođe, neophodno je poboljšati koordinaciju unutar romskog civilnog sektora.
- Efikasna koordinacija između aktera IPA procesa je neophodna za transparentno i djelotvorno sprovođenje usvojenih strategija i akcionih planova za rješavanje problema Roma. U tom kontekstu, odobreni projekti se moraju zasnivati na već usvojenim politikama inkluzije i imati snažno uporište u strategijama i lokalnim akcionim planovima. Mora se obezbijediti i evaluacija pilot-projekata.
- Kako bi se pratio napredak u sprovođenju usvojenih akcionih planova i odobrenih projekata, potrebno je obezbijediti veće učešće romskog civilnog društva u sistemu monitoringa i izvještavanja. Konkretno, potrebno je imenovati predstavnika romske zajednice u sastav Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću.

SKUPŠTINA CRNE GORE
Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-67/13-124/
Podgorica, 5. novembar 2013. godine

ODBORU ZA MEĐUNARODNE ODNOSI I ISELJENIKE

Na osnovu člana 210 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, podnosim Izvještaj o učešću Delegacije Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore na Prvom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova koji je održan 29. i 30. oktobra 2013. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije, u Beogradu.

DOSTAVLJENO:

- doc.dr Miodragu Vukoviću, predsjedniku Odbora,
- Vesni Radulović, sekretaru Odbora,
- članovima Odbora za ljudska prava i slobode

ŠEF DELEGACIJE

dr Halil Duković

IZVJEŠTAJ

o učešću Delegacije Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore na Prvom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova koji je održan 29. i 30. oktobra 2013. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije, u Beogradu

Delegacija Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore u sastavu: dr Halil Duković, predsjednik Odbora, dr Ljiljana Đurašković, zamjenica predsjednika i Slava Burić, sekretar Odbora učestvovala je na dvodnevnom, Prvom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova koji je održan 29. i 30. oktobra 2013. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije, u Beogradu.

Učesnici Prvog regionalnog sastanka, predstavnici parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova iz pet država Zapadnog Balkana: Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i Crne Gore, okupili su se da razmotre ulogu parlamentarnih tijela u zaštiti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i ravnopravnost polova. Namjera ovakvog okupljanja bila je da se utvrde ciljevi i pravci dalje međuparlamentarne saradnje.

Učesnici su razmotrili ulogu parlamentarnih radnih tijela u zaštiti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i unapređenju rodne ravnopravnosti kroz:

- **Ratifikaciju međunarodnih standarda i obezbjeđivanje njihove implementacije na nacionalnom nivou,**
- **Podršku i saradnju sa relevantnim nacionalnim institucijama u oblasti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i ravnopravnosti polova,**
- **Aktivno učešće, saradnju i interakciju između parlamentarnih tijela i predstavnika civilnog sektora.**

Sastanak je realizovan uz pomoć Misije OEBS-a u Srbiji, a na Prvom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, pored predsjednika, članova i sekretara parlamentarnih radnih tijela zemalja pomenutih država iz regiona, učestvovali su i pozdravili učesnike skupa: u ime domaćina skupa, Meho Omerović, predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, Barbara Lochbihler, predsjedavajuća Potkomiteta za ljudska prava Evropskog parlamenta, Laszlo Tokes, član Potkomiteta za ljudska prava Evropskog parlamenta, Paula Thiede, zamenica šefa Misije OEBS-a u Srbiji, kao i Gordana Čomić, izvjestilac Generalnog komiteta za demokratiju, ljudska prava i humanitarna pitanja u Parlamentarnoj skupštini OEBS-a.

Prvog radnog dana, predstavljajući rad i nadležnost parlamentarnih tijela u oblasti ljudskih prava i ravnopravnosti polova i pojedinačna iskustva i praktično djelovanje, prisutnima su se obratili Milica Marković, drugi zamjenik Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Nansi Tireli, predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Liljana Popovska, predsjednica Komisije za jednake mogućnosti žena i muškaraca Skupštine Republike Makedonije, Nermina Kapetanović, prva zamjenica predsjednice Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Furio Radin, predsjednik Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina hrvatskog sabora, Meho Omerović, predsjednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine

Republike Srbije i iz Skupštine Crne Gore, član Odbora za rodnu ravnopravnost I, Žana Filipović i predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković.

Tom prilikom, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković, je predstavio normativnu regulativu u Crnoj Gori po pitanju ljudskih prava i manjinske politike kroz:

Ustav Crne Gore koji daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unaprjeđenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Gotovo polovina članova Ustava (68 od 158) se odnose na ljudska prava i slobode, čime je normativno potvrđen njihov značaj.

Pored nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuje poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Crna Gora je, odredbom **člana 9** Ustava, utvrdila da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava su sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Pored osnovnih ljudskih prava i sloboda, u cilju zaštite ukupnog nacionalnog identiteta, Ustav i zakoni Crne Gore manjinama daju i set dodatnih prava.

Ustav u drugom dijelu, u članovima **79 i 80** pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode, koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, kao i zabranjuje asimilaciju pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Država je dužna da zaštiti pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od svih oblika nasilne asimilacije.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama (»Službeni list RCG«, br. 31/06, 51/06 i 38/07 i »Službeni list Crne Gore«, broj 2/11) na bliži način uređuje set manjinskih prava i mehanizme zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina, tj. zaštitu od asimilacije manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu.

Pored ustavnih i zakonskih proklamovanja jednakosti i zabrane nedozvoljenog razlikovanja, Skupština je 27. jula 2010. godine usvojila **Zakon o zabrani diskriminacije**, kao sistemski zakon koji pruža osnovu i mehanizme za borbu protiv diskriminacije po bilo kom ličnom svojstvu, a u skupštinskoj proceduri trenutno je Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije, dok se očekuje i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore koji je Vlada utvrdila na sjednici početkom oktobra 2013. godine.

Pitanje zaštite manjina je regulisano širokim zakonskim okvirom, uključujući **Strategiju manjinske politike 2006-2018 g.**, kojom se garantuje zaštita manjina, naročito u oblastima obrazovanja, kulture, pristupa informacijama i upotrebe jezika manjinskih naroda.

Crna Gora je ratifikovala **Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima**.

Prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u pogledu **obrazovanja** uređena su Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju i drugim zakonima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja. Promovisanje međusobnog razumijevanja i tolerancije ogleda se u koncipiranju obaveznih i izbornih predmeta. Naime, znanja i vještine u oblasti ljudskih prava i multikulturalizma učenici stiču u okviru izučavanja obaveznih i izbornih predmeta. U skladu s preporukama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, predmetni programi za potrebe obrazovanja sadrže teme iz oblasti istorije, umjetnosti, književnosti, tradicije i kulture

manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice. Obrazovni program u ustanovama i školama s nastavom na službenom jeziku sadrži teme iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji pospešuju međusobnu toleranciju i suživot.

Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina je ostvario dobru komunikaciju sa stvaraocima, asocijacijama, savjetima manjina, pojedincima, predstavnicima lokalnih samouprava itd. U okviru svojih mogućnosti, Centar je podržao i programe drugih institucija i organizacija, a podrška se sastojila uglavnom u finansijskoj i materijalno-tehničkoj formi.

U okviru **informisanja** pripadnika manjinskih naroda putem štampanih medija u Crnoj Gori najveći broj se izdaje na albanskom jeziku, a zastupljeni su srpski, hrvatski, romski i bosanski jezik. Štampani mediji se uglavnom finansiraju iz sredstava Fonda za manjine, izuzev nedjeljnika „Koha Javore“ (finansiran u okviru NIP „Pobjeda“) i časopisa „Alav“ (finansiran od strane Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina). Ukupan broj emisija radija Crne Gore na manjinskim jezicima u 2012. godini je bio 753. TV Crne Gore je u 2012. godine realizovala 259 informativnih emisija na albanskom jeziku Lajmet u pojedinačnom trajanju 15 minuta i 47 emisija Mozaiku. U okviru serijala „Mostovi“ realizovane su 34 emisije.

Učešće u javnom i političkom životu je bitan segment zaštite manjinskih prava, pa je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava pripremlilo i Informaciju o zastupljenosti manjina u prosvjeti, zdravstvu i socijalnoj i dječijoj zaštiti koju će razmotriti i Odbor za ljudska prava i slobode.

Ministarstvo je donijelo **Pravila za izbor članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice**, objavljena u Službenom listu Crne Gore broj 12/13 od 1. marta 2013. godine. Donošenjem ovog dokumenta stvorene su normativne pretpostavke za izbor članova savjeta manjina, s obzirom da je postojećim sastavima savjeta, koji su konstituisani tokom 2008. godine, istekao mandat. Do sada su završene kompletne procedure izbora i upisa Romskog, Hrvatskog i Muslimanskog savjeta. Završeno je konstituisanje Albanskog i Bošnjačkog savjeta i u proceduri je njihov upis u evidenciju savjeta.

Učešće u političkom životu

Skupština je na sjednici drugog vanrednog zasijedanja 8. septembra 2011. godine, usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika. Usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika, koji je pripremila parlamentarna višestranačka Radna grupa, doprinos je ukupnoj manjinskoj politici u Crnoj Gori, čije rješenje o autentičnoj zastupljenosti manjina (afirmativna akcija u Skupštini), Venecijanska komisija ocjenjuje dobrim, jer centralna linija promjena izbornog zakonodavstva se tiče manjinske reprezentacije, odnosno predstavljanja manjina u Parlamentu po kome je ovog puta model predstavljanja manjina u zakonskom tekstu drugačiji. Naime, sve manjine mogu konkurisati za nekoliko mjesta u Parlamentu na osnovu procenata. To je suštinska promjena u odnosu na pet garantovanih mandata za albansku manjinu. Venecijanska komisija je konstatovala, kao što je poznato, da se radi o originalnom rješenju koji su crnogorski parlamentarci, uz stručnu pomoć, osmislili, a koje je proizvod višegodišnjeg iskustva. Predloženo rješenje nije ni u čemu u suprotnosti sa evropskim standardima. I OEBS je dao saglasnost na Predlog izmjena i dopuna Zakona. Treba napomenuti da se predloženim (novim) rješenjem nije bitnije promijenio broj mjesta koja u Skupštini Crne Gore pokrivaju manjinski predstavnici.

AKTIVNOSTI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE

Počev od njegove nadležnosti, utvrđene članom 44 Poslovnika Skupštine Crne Gore:

„Odbor za ljudska prava i slobode razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata i druga pitanja koja se odnose na: slobode i prava čovjeka i građanina, sa posebnim osvrtom na manjinska prava, primjenu potvrđenih međunarodnih akata koji se odnose na ostvarivanje, zaštitu i unaprjeđivanje ovih prava, razmatra i zauzima stavove po predstavkama građana i pravnih lica koje se odnose na ostvarivanje prava građana; prati ostvarivanje dokumenata, mjera i aktivnosti za unaprjeđivanje nacionalne, etničke i druge ravnopravnosti, posebno u oblasti obrazovanja, zdravstva, informisanja, socijalne politike, zapošljavanja, preduzetništva, procesa odlučivanja i sl; učestvuje u pripremi i izradi dokumenata i usaglašavanju zakonodavstva u ovoj oblasti sa standardima u evropskom zakonodavstvu; saraduje sa odgovarajućim radnim tijelima drugih parlamenata i nevladinim organizacijama iz ove oblasti.

Odbor u okviru svoje nadležnosti prati i ocjenjuje usklađenost zakona Crne Gore sa pravnom tekovinom Evropske unije i, na osnovu izvještaja Vlade, prati i ocjenjuje primjenu zakona, posebno zakona iz kojih proizilaze obaveze usaglašene sa pravom Evropske unije.”

Odbor značajnu pažnju posvećuje pitanjima koja se odnose na manjinska prava.

Pored razmatranja **Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica** putem koga se članovi Odbora upoznaju sa politikom zaštite manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kako u normativnom dijelu, tako i po pojedinim oblastima društvenog života, značajnim za zaštitu manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, Odbor se bavio i pojedinim segmentima zaštite manjinskih prava.

S tim u vezi, Odbor za ljudska prava i slobode na 58. sjednici održanoj 15. decembra 2011. godine održao je **Konsultativno saslušanje** na temu: “Razmatranje modela organizacije, funkcionisanja i načina raspodjele sredstava Fonda za manjine“.

Svi učesnici sjednice pozdravili su inicijativu Odbora za ljudska prava i slobode da o ovoj veoma značajnoj temi, sa stanovišta ostvarivanja manjinske politike, organizuje Konsultativno saslušanje na kome su učesnici bili u prilici da iznesu svoje mišljenje, primjedbe i sugestije u vezi sa modelom organizacije, funkcionisanja i načina raspodjele sredstava Fonda za manjine. Učesnici sjednice bili su jedinstveni u ocjeni da je postojanje Fonda za manjine neophodno radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Takođe, ocijenjeno je da je veoma važna uloga savjeta manjinskih naroda, jer oni na najbolji način mogu da doprinesu očuvanju ukupnog nacionalnog identiteta i unapređenju prava i sloboda pripadnika manjinskih naroda.

Uloga Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, kao podrške aktivnostima savjeta manjinskih naroda, treba dodatno da bude ojačana, da se ne svodi samo na raspodjelu sredstava, već i da vrši evaluaciju projekata, za šta treba kadrovski ojačati Fond. Takođe, učesnici rasprave iznijeli su mišljenje da bi za Fond iz Budžeta Crne Gore trebalo izdvajati više sredstava kako bi se raspodjelom sredstava za kvalitetne projekte doprinijelo očuvanju i razvoju nacionalnog, kulturnog, vjerskog i jezičkog identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, pri čemu se mora voditi računa o kompatibilnosti projekta sa strateškim dokumentima Vlade, transparentnosti, mogućnosti kontrole realizacije projekta i kredibilitetu podnosioca projekta.

Po ocjeni većine učesnika u raspravi, savjeti manjinskih naroda treba da budu krovna institucija u zaštiti prava manjinskih naroda, Fond za manjine podrška njihovim aktivnostima u cilju očuvanja i razvoja nacionalnih posebnosti manjinskih naroda, a Centar za razvoj i očuvanje

kulture manjina da doprinese unapređenju manjinskih prava u oblasti kulture i afirmaciji multikulturalizma kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore.

Ocijenjeno je da akcenat treba da bude na utvrđivanju jasnih, preciznih i mjerljivih kriterijuma za vrednovanje projekata, indikatora za mjerenje učinaka realizovanih projekata i na monitoringu i evaluaciji podržanih projekata. Cilj svih tih aktivnosti treba da bude da se doprinese poboljšanju položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, čime će se u punoj mjeri ostvarivati koncept multietničke države Crne Gore. Takođe, Fond svoje aktivnosti treba da usmjeri na pribavljanje dopunskih sredstava iz fondova, kao i na jačanje kadrovske službe kako bi u narednom periodu mogao u punoj mjeri ostvarivati misiju zbog koje je osnovan.

Odbor za ljudska prava i slobode na Konsultativnom saslušanju je u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine Crne Gore donio **Odluku o formiranju Radne grupe za izradu akata o radu Fonda za manjine** koja je imala zadatak da odredi:

- broj članova Upravnog odbora Fonda za manjine,
- postupak za izbor članova Upravnog odbora,
- kriterijume za izbor članova Upravnog odbora,
- mjerljive i objektivne kriterijume po kojima će se moći jasno utvrditi kvalitet projekata prilikom donošenja odluke o raspodjeli sredstava i model, mehanizme i kriterijume za praćenje i evaluaciju odobrenih projekata.

Po okončanju rada Radna grupa je sačinila **Izveštaj o radu koji je Odbor za ljudska prava i slobode razmotrio i prihvatio na 72. sjednici Odbora**, održanoj 30. maja 2012. godine, a Odbor je većinom glasova zaključio da Izveštaj o radu Radne grupe dostavi rukovodstvu Skupštine- Kolegijumu Predsjednika Skupštine i nadležnom Ministarstvu za ljudska i manjinska prava na upoznavanje i dalji postupak.

Odbor za ljudska prava i slobode, kao nadležni odbor, razmatra i **Izveštaj o radu i načinu raspodjele sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava** koji Fond podnosi u skladu sa članom 12 Odluke o osnivanju Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava.

Takođe, u skladu sa Planom aktivnosti Odbora, Odbor je razmotio **Izveštaj o radu Centra za razvoj i očuvanje kulture manjina Crne Gore za 2011. i 2012. godinu, kao i Plan rada ove institucije za 2012. i 2013. godinu**. Odbor je ocijenio da Centar svojim aktivnostima u značajnoj mjeri doprinosi unapređenju manjinskih prava u oblasti kulture i afirmaciji multikulturalizma kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore. Istaknuto je da Centar, kao jedina takva institucija u regionu, svoje aktivnosti usmjerava na afirmaciju kulture manjinskih naroda, njenu osobenost, vrijednost i značaj, a promovisanje, podsticanje, čuvanje i razvoj kulture manjina realizuje organizovanjem raznih manifestacija, okruglih stolova, radionica i prezentacija.

Odbor za ljudska prava i slobode, kao matični odbor, razmatra godišnji **Izveštaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica** koji Vlada Crne Gore, u skladu sa članom 38 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, podnosi Skupštini Crne Gore.

Odbor za ljudska prava i slobode prati ostvarivanje prava pripadnika manjinskih naroda i razmatranjem godišnjeg **Izveštaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore** koji sadrži i informacije o pravima pripadnika manjinskih naroda i problemima sa kojima se ova populacija suočava, kao i ocjenu stanja i preporuke za unapređenje.

Takođe, svake godine Odbor za ljudska prava i slobode, kao zainteresovano radno tijelo, razmatra **Predlog zakona o budžetu Crne Gore** za narednu godinu i tom prilikom Odbor se bavi razmatranjem predloga budžetskih sredstava za potrošačke jedinice koje su u fokusu njegovog interesovanja, i to:

- **Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore,**
- **Ministarstvo za ljudska i manjinska prava,**
- **Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava,**
- **Centar za razvoj i očuvanje kulture manjina.**

Odbor sagledava realne mogućnosti za finansiranje ovih institucija i daje svoje mišljenje o Predlogu zakona o budžetu Crne Gore, u dijelu koji se odnosi na navedene potrošačke jedinice, uzimajući u obzir sve aktivnosti koje su ove institucije u obavezi da realizuju shodno zakonskim propisima, ali i tekućim aktivnostima, a vodeći računa i o ukupnoj ekonomskoj situaciji u zemlji.

*****

Svoje izlaganje Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore usmjerio je na dio Studije koji se odnosi na rad Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, budući da je bio član istog Odbora u 24. sazivu Skupštine.

U Studiji “Ljudska prava u Crnoj Gori- od referenduma do početka pregovora sa Evropskom unijom”, koju je uz podršku Ambasade SAD-a u Podgorici i USAID-a sačinila NVO “Gradjanska alijansa” -mart 2013. godine, konstatuje se

”Skupštinski odbor za ljudska prava i slobode je tokom posmatranog perioda bio veoma aktivan. Odbor je održao veliki broj sjednica na kojima se raspravljalo o brojnim pravima, predlozima zakona, budžetima državnih institucija nadležnih za zaštitu ljudskih prava. Tako je Odbor, između ostalog, razmatrao manjinska, radnička prava, o pravima djeteta i mladih sa teškoćama u razvoju, diskriminaciji, situaciji u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS), stanju zaštite ličnih podataka, radu i načinu raspodjele sredstava Fonda za manjine, Predlogu zakona o crnogorskom državljanstvu, Predlogu zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Predlogu zakona o nevladinim organizacijama, Ombudsmanu i dr. U proteklom radu članovi Odbora pokazali su otvorenost u prepoznavanju problema u društvu, kao i visok stepen kooperativnosti, a rad Odbora je bio transparentan i kvalitetan. Važno je napomenuti da je kvalitetna saradnja Odbora ostvarena, pored drugih državnih institucija i sa velikim brojem međunarodnih organizacija i sa domaćim nevladinim organizacijama.

Odbor je organizovao i posjete zatvorenim institucijama, kao što su ZIKS i Zavod “Komanski most”, održao veći broj javnih tribina kako bi građanima približili pojedina zakonska rješenja, a članovi Odbora su prisustvovali velikom broju seminara i okruglih stolova. Organizovane su i posjete kampovima izbjeglica, kao što su posjete Kampu Konik.

Odbor je razmatrao i izvještaje o radu i stanju ljudskih prava državnih institucija i bavio se izvještajima Evropske komisije i njihovim preporukama. Odbor je takođe, razmatrao Izvještaj Evropske komisije za brobu protiv rasizma i netrpeljivosti Savjeta Evrope o Crnoj Gori. U radu ovog Odbora organizovana su i kontrolna saslušanja ministara i čelnika drugih institucija u kojima su se kršila ljudska prava. Ovaj Odbor je dobijao visoke ocjene u javnosti za svoj rad i predstavljao je primjer dobrog rada i saradnje svih njegovih članova na rješavanju problema poštovanja i zaštite ljudskih prava.”

U ZAKLJUČCIMA se navodi:

“Odbor za ljudska prava i slobode jedan je od odbora u Skupštini koji je od strane NVO-a dobio najbolje ocjene za rad. Odbor je, na velikom broju sjednica, raspravljao o brojnim pravima i problemima u oblasti ljudskih prava, predlozima zakona, izvještajima, budžetima državnih

institucija nadležnih za zaštitu ljudskih prava, organizovana su i kontrolna saslušanja. Rad Odbora je tokom cijelog perioda bio transparentan, a u njegovom radu bile su uključene međunarodne institucije, državne institucije, nevladine organizacije i mediji. U posmatranom periodu, članovi Odbora bili su vrlo aktivni i u brojnim raspravama i odlukama prevazilazili su političku pripadnost partijama.”

Ocjene o radu Odbora za ljudska prava i slobode su objektivne, a o stalnom napretku u radu ovog radnog tijela Skupštine možemo se uvjeriti i na osnovu nalaza iz Izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore.

Odbor u fokusu obaveza, na planu zakonodavne i kontrolne funkcije Skupštine Crne Gore, već treću godinu usvaja Plan aktivnosti, koji se priprema u skladu sa novom praksom usvajanja planskih dokumenata kojim se unapređuje predvidivost rada Skupštine i njenih radnih tijela, a u funkciji povećanja stepena javnosti rada, kao mjere nadzora nad samim kvalitetom zakonodavnih i kontrolnih aktivnosti koji sačinjava na osnovu Izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore, Programa rada Vlade Crne Gore i aktivnosti Skupštine.

S tim u vezi, polazeći od obaveze daljeg snaženja Odbora za ljudska prava i slobode, radi kontinuiteta s aktivnostima ovog radnog tijela u prethodnom periodu, posebnu pažnju u 2013. godini, Odbor posvećuje aktivnostima i nadležnim institucijama koje treba da obezbijede veću efikasnost u oblasti zaštite od diskriminacije, prevencije torture, prava djeteta i zaštite ličnih podataka zbog čega je u Planu aktivnosti za 2013. godinu akcenat usmjeren na aktivnosti koje se odnose na:

- **implementaciju donešenih zakona, jačanjem kontrolne uloge Odbora (čl.68,73,75 i 162 Poslovnika Skupštine Crne Gore);**
- **prava djeteta, sa posebnim naglaskom na prava djece sa teškoćama u razvoju;**
- **proporcionalnu zastupljenost pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u organima državne uprave, lokalne samouprave i javnim službama;**
- **ostvarivanje prava raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori, u skladu sa preporukama Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije Savjeta Evrope (ECRI);**
- **zaštitu od diskriminacije, praćenjem sprovođenja Zakona o zabrani diskriminacije i učešćem u poboljšanju njegovog teksta donošenjem izmjena i dopuna Zakona;**
- **prevenciju torture i drugih oblika nečovječnog, surovog ili ponižavajućeg postupanja, u skladu sa preporukama Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT);**
- **zaštitu ličnih podataka;**
- **intenziviranje međunarodne saradnje sa subjektima koji se bave pitanjima zaštite ljudskih prava i sloboda, savjetodavnim tijelima Savjeta Evrope i Evropske unije, daljim jačanjem konstruktivne uloge koju Crna Gora ima u regionalnoj saradnji, organizovanjem posjete odgovarajućim radnim tijelima drugih parlamenata i organizovanjem međunarodne konferencije u cilju ostvarivanja uloge Parlamenta u procesu uključivanja u evropske i evroatlanske integracije, u skladu sa čl. 208, 209 i 210 Poslovnika Skupštine Crne Gore.**

Polazeći od nalaza u Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2012. godinu, naročita pažnja je, kroz brojne aktivnosti, posvećena **PRAVIMA DJETETA**. Ovo s toga što je u oktobru 2010.godine Crna Gora dobila obavezujuće Preporuke Komiteta UN za prava djeteta, koje su se odnosile na različite oblasti djelovanja u cilju poboljšanja položaja djece i podizanja stepena poštovanja prava djeteta u Crnoj Gori. Pomenute aktivnosti realizuju se u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i našim međunarodnim prijateljima:

Savjetom Evrope (u Nacrtu strategije o djeci utvrđena ključna polja djelovanja od 2012. do 2015. godine), UNICEF-om, Save the children-om i našim nevladiniim organizacijama, prepoznatljivim u ovoj oblasti i to kroz sledeća polja djelovanja, koje je Savjet Evrope, do 2015. godine, utvrdio:

- Porodica;
- Razvijanje servisa socijalnih usluga i socijalne brige o djeci;
- Obrazovanje i participacija djece i
- Zaštita od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djece, dječje pornografije i dječje prostitucije,

što prozilazi iz obaveza postavljenih pred Crnom Gorom, datih u Izvještaju o napretku Crne Gore za 2012. godinu.

Kao i u prethodnom periodu, Odbor ima intenzivnu saradnju sa institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, zasnovanu na Zakonu o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zakonu o zabrani diskriminacije i Poslovniku Skupštine Crne Gore, jedan broj aktivnosti posvećuje učešću građana i građanskoj inicijativi u lokalnim samoupravama, a kroz institute kontrolne funkcije Skupštine, implementaciji Zakona i Zaključaka Skupštine, u nadležnosti ovog Odbora.

Odbor, kao što je u Studiji navedeno, ima intenzivnu saradnju i sa nevladinim sektorom koji se bavi pitanjima ljudskih prava i sloboda, a konkretno, Odbor ima dobru saradnju sa NVO „Građanska alijansa“, jer njihov predstavnik radi vršenja monitorniga nad radom ovog Odbora, prisustvuje gotovo svim našim sjednicama.

Rad Odbora je transparentan, sjednice Odbora izazivaju veliko interesovanje štampanih i elektronskih medija, Odbor objavljuje na sajtu Skupštine godišnji izvještaj o radu, a takođe i informacije, zapisnike i izvještaje o svim aktivnostima ovog radnog tijela.

Odbor za ljudska prava i slobode će i u narednom periodu nastaviti sa realizacijom brojnih aktivnosti koje nas očekuju na putu evopskih i evroatlanskih integracija, sve u skladu sa svojom, Poslovnikom Skupštine, definisanom nadležnošću, kao i saradnju sa državnim institucijama, međunarodnim organizacijama, nevladinim sektorom, akademskom zajednicom i medijima, a sve u cilju afirmacije, promocije, poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda svih građana Crne Gore.

Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i sloboda Crne Gore za 2013. godinu utvrđene su 44 aktivnosti:

- pet predloga zakona;
- 17 izvještaja (pet u skladu sa članom 162 Poslovnika Skupštine i 12 u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore);
- Osam informacija (u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine);
- Pet kontrolnih saslušanja (član 75 Poslovnika Skupštine Crne Gore);
- Jedna javna tribina;
- Dvije Strategije;
- Tri akciona plana;
- Aktivnosti koje nadležni državni organi Crne Gore preduzimaju u cilju ispunjavanja Preporuka sadržanih u Rezoluciji PSSE 1890 (2012) „Poštovanje dužnosti i obaveza od strane Crne Gore“ (član 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore);
- Jedan Sastanak sa NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa“ i
- Tri posjete (jedna insitucijama u Republici Hrvatskoj i dvije ustanovama u Crnoj Gori)

Prvog radnog dana

Gotovo sva izlaganja učesnika Prvog regionalnog sastanka karakteriše zajednička ocjena o važnosti zaštite ljudskih i manjinskih prava nakon događaja na Balkanu, uz zahvalnost OEBS-u koji je prepoznao važnost ove problematike i potrebu razmjene iskustava i unapređenja zaštite ovih prava u skladu sa međunarodnim standardima kroz regionalnu saradnju.

Svi učesnici skupa su se složili da se predrasude ne mogu iskorijeniti iz ljudskih glava, ali se može zabraniti ponašanje zasnovano na predrasudama donošenjem zakona kojima će se sankcionisati prekršajne ili krivične odgovornosti po pitanju kršenja ljudskih prava.

Takodje je konstatovano da sve države regiona imaju isti problem-dobru normativnu regulativu u ovoj oblasti, ali slabu primjenu zakona u praksi, tako da u realnom životu građani zaštitu svojih prava imaju uglavnom zapisanu negdje na papiru. Zbog toga je istaknuta potreba da se kroz razmjenu iskustava, dobrih ili loših praksi, sačini listing razloga koji onemogućavaju njihovu sprovodljivost u praksi. Naročito su istakli potrebu promjene stereotipa i predrasuda u ovom regionu i iskoristiti “dobar vjetar koji duva u ovoj oblasti na prostoru država Zapadnog Balkana”.

U tom cilji izražena je potreba jačanja regionalne saradnje i organizovanja ciklusa održavanja ovakvih konferencija u kojima će domaćin biti svaka od država regiona, na određene teme koje će se prethodno definisati, sve u cilju jačanja mehanizama i procedura kojima se obezbjeđuje efikasnost rada i ostvarivanje nadležnosti parlamentarnih tijela.

Drugi radni dan je bio podijeljen u dvije radne grupe na dvije teme:

I - Uloga parlamentarnih tijela u promovisanju i zaštiti ljudskih prava i prava nacionalnih manjina

II - Uloga parlamentarnih radnih tijela u unapređenju rodne ravnopravnosti i jačanju političkog učešća žena – primjeri dobre prakse i najveći izazovi

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, dr Halil Duković je drugog radnog dana u Radnoj grupi I, informisao prisutne o svom učešću na **Sastanku o unapređenju ljudskih prava i zaštite manjina u Jugoistočnoj Evropi, održanom 14. maja 2013. godine u Podgorici**, koji je bio sastanak institucija i organizacija koje se bave unapređenjem ljudskih prava i zaštitom manjina u Jugoistočnoj Evropi, organizovan u okviru zajedničkog projekta Savjeta Evrope i Evropske unije pod nazivom “Promocija i zaštita manjina u Jugoistočnoj Evropi”. Zemlje korisnice ovog programa su Crna Gora, Srbija, Bosna i Hercegovina, Hrvatske, Makedonija i Kosovo. Sastanak u Crnoj Gori organizovan je u saradnji sa institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, a učesnike su pozdravili: Šučko Baković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Markus Jeger, predstavnik Savjeta Evrope, supervizor regionalnog projekta „Unapređenje ljudskih prava i zaštita manjina u Jugoistočnoj Evropi”.

Svrha pokrenutog projekta jeste da unaprijedi poštovanje ljudskih i manjinskih prava i posebno da dodatno unaprijedi zaštitu manjina u državama korisnicama kroz snaženje kapaciteta odgovarajućih nacionalnih tijela, institucija i mehanizama i putem regionalne kohezije njihovih aktivnosti. Konkretni ciljevi projekta su: unaprijediti adekvatno sprovođenje odgovarajućih nacionalnih zakona i promovisanje najboljih praksi, razviti funkcionalnu regionalnu mrežu relevantnih nacionalnih tijela te, u sklopu toga, razmijeniti najbolje prakse u oblasti zaštite manjina.

Na Sastanku je saopšteno da je država Crna Gora u proteklom periodu prešla dug put od vremena kada su samo pojedinci bili odbrana ugroženih ljudskih i manjinskih prava i zaštita čitavih kolektiviteta, do današnjih okolnosti kada se državne institucije bave unapređenjem i

zaštitom ljudskih prava. Istakao je da je na tom putu koji traje decenijama u Crnoj Gori sazrijevala društvena svijest o tome da postoje manjinske grupe, pojedinci i kolektiviteti kojima treba zaštita, manjine kojima treba afirmacija i institucije u kojima trebaju biti zastupljeni njihovi predstavnici. Poštovanje ljudskih prava i ambijent afirmacije različitosti u temeljima je svakog slobodnog i demokratskog društva. Obaveza svih segmenata društva je posvećen rad na institucionalnom jačanju zaštite ljudskih prava, a prvi korak na tom putu je zakonska regulativa kojom se uređuje ova oblast. Nakon Ustava, u čijem je značajnom dijelu, utemeljena regulativa kojom se uređuje oblast ljudskih i manjinskih prava, Skupština Crne Gore usvojila je više zakona, čijim rješenjima se na neposredan ili posredan način unapređuje ova oblast, a čije je donošenje i u preporukama i analizama naših evropskih partnera ocijenjeno veoma značajnim, čime je Crna Gora zavrijedila otvaranje pregovora sa Evropskom unijom.

Istaknuto je da zakonskim propisima u oblasti zaštite ljudskih i posebno manjinskih prava, te kroz antidiskriminatorske zakone i posebno preko Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore stvoren dobar temelj na kojem je potrebno graditi institucije ali je veoma važno i sprovođenje propisa u praksi. I ovdje je potrebno dodatno unapređenje uloge Parlamenta, da više i bolje prati i ocjenjuje implementaciju donešenih zakona, da sagleda njihovu djelotvornost i vrednuje njihovu efikasnost. Istakao je da nijesu dovoljni samo zakonska regulativa, strategije i ratifikacije međunarodnih dokumenta i konvencija, već je neophodno stvaranje pune svijesti u društvu da su manjine dio naše društvene stvarnosti i da je potrebno da, svakodnevno pokazujemo više razumijevanja i senzibiliteta. Institucije manjinskih naroda - manjinski savjeti su dobili svoje mjesto i postali prepoznatljive institucije u društvu i pored njihovih početnih nesnalaženja i nedostatka budžetskih sredstava koje dodjeljuje država. Fond za manjine i Centar za očuvanje kulture manjina i pored nedovoljnih izdvajanja i svih mogućih dilema oko načina na koji je uređeno njihovo funkcionisanje, postali su potpora mnogim značajnim projektima za očuvanje nacionalnog, jezičkog, kulturnog i vjerskog identiteta manjina. Ocijenjeno je da je neophodna objedinjena akcija da ove institucije dobijaju na snazi i značaju, jer njihovo jačanje daje jasniju viziju manjinske politike i jača koheziju društva, nastalu na povjerenju manjina u svoje institucije i državu u kojoj žive.

Kroz izborno zakonodavstvo stvoren je mehanizam za autentično predstavljanje manjina u Parlamentu. Činjenica je da je Izborni zakon dosegao gotovo konsenzusom, ali nedostajući procenat, govori da ove mehanizme treba dodatno unapređivati, kroz kvalitetnija rješenja na državnom i na lokalnom nivou, gdje to nije urađeno.

Konstatovano je da Crna Gora od obnove državnosti, na polju zaštite ljudskih prava i izgradnje institucija, napravila značajne pomake. Dalja izgradnja Crne Gore kao demokratskog društva i društva poštovanja i afirmisanja različitosti, zavisiće od dostignuća Parlamenta, bilo da je riječ o donošenju zakonodavstva ili jačanju njegove sposobnosti da vrši kontrolu ili nadzor sprovođenja zakona, posebno kada su manjinska i ljudska prava u pitanju.

Takodje, Ustavom Crne Gore uređena su posebna manjinska prava, usvojen je ustavni princip afirmativne akcije manjina, ali njegova primjena na lokalnom nivou nije uređena izbornim zakonodavstvom.

Zaštitnik ljudskih prava i slobode Crne Gore je ocijenio da se i pored značajnog napretka u ovoj oblasti, predstavnici manjinskih naroda suočavaju sa problemima u oblasti zapošljavanja u javnoj sferi, u proporcionalnoj zastupljenosti u institucijama pravno-političkog sistema, u političkoj prezentaciji, kao i određenim problemima u oblasti obrazovanja, kulture, informisanja i izdavačke djelatnosti. Takođe, potrebno je obezbijediti pripadnicima manjinskih naroda da razvijaju svoje posebnosti.

Zaštitnik je saopštio da manjinski savjeti treba da imaju značajnu ulogu u očuvanju prava manjinskih naroda, a mišljenja je da bi članove manjinskih savjeta trebalo birati na neposrednim izborima, što treba utvrditi izmjenom važećih propisa.

Markus Jeger, predstavnik Savjeta Evrope, supervizor regionalnog projekta „Unapređenje ljudskih prava i zaštita manjina u Jugoistočnoj Evropi”, je zahvalio organizatorima sastanka i izrazio zadovoljstvo što su već na početku date smjernice u smislu pozitivnih i negativnih ocjena vezanih za zaštitu i promociju manjina. Istakao je da je suština održavanja sastanka da se utvrdi stanje ljudskih i manjinskih prava u zemlji, kao i test za zaštitu ljudskih prava u zemlji. Slične aktivnosti su realizovane u cijeloj Evropi i praćene su kritike ekspertskih tijela kako bi se bolje implementirale odredbe sadržane u konvencijama iz oblasti ljudskih prava i sloboda. Navodeći da su Savjet Evrope i Evropska unija udružile napore da se realizuje ovaj Regionalni projekat u svim zemljama bivše Jugoslavije, izuzev Slovenije, istakao je da je ideja projekta da se izađe iz nacionalnog okvira prilikom razmatranja manjinskih prava, a da se ova pitanja razmotre na regionalnom nivou, u saradnji svih zemalja Jugoistične Evrope. Govoreći o metodologiji, istakao je da će najprije biti organizovani sastanci u svakoj od zemalja pojedinačno kako bi se utvrdilo stanje u oblasti ljudskih prava i manjinske politike, utvrdili nedostaci u zakonodavstvima tih zemalja, a onda i preduzele konkretne mjere kojima bi se unaprijedilo adekvatno sprovođenje odgovarajućih nacionalnih zakona i promovisanje najboljih praksi i razvila funkcionalna mreža relevantnih nacionalnih tijela. Smatra važnim to što su Evropska unija i Savjet Evrope zauzeli širi pristup u oblasti manjinske politike.

Markus Jeger je saopštio da postoje tri regionalna projekta u ovoj oblasti. Jedan projekat odnosi se na nacionalne manjine, drugi na poseban aspekt manjinske zaštite, a to je inkluzivno obrazovanje i treći koji se odnosi na Rome, Aškalije i Egipćane.

Pozvao je sve učesnike sastanka da govore otvoreno o problemima kako bi se jasno moglo sagledati šta u Crnoj Gori funkcioniše, a šta ne, smatrajući da je taj pristup najbolji, kako bi se u nastavku projekta realizacijom konkretnih aktivnosti poboljšalo stanje u oblasti ljudskih prava u Crnoj Gori i zemljama regiona, što će doprinijeti snaženju ugleda ovih zemalja u međunarodnoj zajednici i podstaći povjerenje među zemljama regiona.

Crna Gora, u kontinuitetu, značajnu pažnju posvećuje unapređenju poštovanja prava manjinskih naroda. U tom kontekstu postignuti su značajni i vidljivi rezultati. Unapređenje zaštite pripadnika nacionalnih manjina doživljava se kao doprinos političkoj i društvenoj stabilnosti. Ipak, u praksi, registruju se, od strane relevantnih manjinskih struktura, nevladinih i političkih organizacija, određene teškoće koje ograničavaju primjenu i uživanje garantovanih prava.

Pokazalo se da su konsultativni sastanci prilika da državne i lokalne vlasti, nacionalni savjeti manjinskih naroda, nezavisne institucije za zaštitu ljudskih prava, akademska zajednica i predstavnici nevladinih organizacija zajednički sagledaju stanje, prilike i izazove i zajednički kreiraju sugestije i preporuke za ukupno poboljšanje zaštite manjinskih prava i poboljšanje prakse manjinske zaštite, ali i ukazali na neophodnost razvijanja međusobnog dijaloga, saradnje i koordinacije aktivnosti i pronalazenju rješenja.

Povoljan i uglavnom kvalitetan zakonski okvir važno je da bude praćen doslednom implementacijom i efikasnijim monitoringom. U procesima praćenja realizacije manjinske politike veoma je pohvalna i vidljiva uloga nevladinih organizacija. Čini se da su ti subjekti nedovoljno uključeni i uvaženi u programskom ali i strateškom radu nacionalnih manjinskih savjeta i još uvijek nije razvijena dovoljno kvalitetna i održiva saradnja i komunikacija između državnih organa, nacionalnih savjeta manjina i nevladinih organizacija.

Nacionalni savjeti, čulo se u diskusiji, trebaju biti osnaženi, kadrovski i organizaciono, te da uz pojačan kadrovski potencijal odraziti i bolje legitimisanje, u partnerskom smislu, pred državnim i ostalim tijelima.

Srazmjerna zastupljenost pripadnika manjina u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne uprave ključno je pitanje za sve manjinske strukture. O zastupljenosti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica nije razvijena potrebna i odgovorajuća saradnja između nadležnih organa zaduženih za kadrovska pitanja i manjinskih savjeta.

Nedostaje zvanična statistika o istinskom učešću pripadnika manjina u javnom životu. Profesionalci u javnom sektoru imaju zakonsku mogućnost da se ne izjasne o svom nacionalnom identitetu.

*****

Na I Radnoj grupi, drugog radnog dana, izlaganje je imala i **dr Ljiljana Đurašković, zamjenica predsjednika Odbora**, koja je u svom izlaganju je istakla da Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore ima veoma intenzivnu aktivnost u svim segmentima koji se odnose na ljudska prava i slobode, što je konstatovano i u Izvještaju o napretku Crne Gore za 2012. godinu.

Predmet razmatranja na sjednicama Odbora bili su značajni propisi iz oblasti ljudskih prava i sloboda koje je Odbor, u skladu sa **zakonodavnom funkcijom Skupštine**, razmotrio i o svakom Skupštini podnio izvještaj.

Odbor je u okviru **kontrolne uloge Skupštine** razmotrio izvještaje koji nadležni državni organi dostavljaju Skupštini saglasno pojedinim zakonima. Razmatranjem godišnjih izvještaja koji se dostavljaju Skupštini Crne Gore, odnosno Odboru za ljudska prava i slobode, kao nadležnom radnom tijelu za ovu oblast, vrši se redovna godišnja kontrola i nadzor nad radom organa državne uprave.

(Razmotrene su informacije koje se odnose na položaj LGBT populacije u Crnoj Gori, aktivnosti ZIKS- a u vezi sa pravima lica lišenih slobode, aktivnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja u vezi sa nalazima iz Analitičkog izvještaja Evropske komisije o stanju u JU Zavod „Komanski most“ i Preporukama Ombudsmana od aprila 2010. godine, aktivnosti Vlade Crne Gore u vezi sa trajnim rješavanjem pitanja interno raseljenih lica koja borave u Kampu Konik I i II, zastupljenost manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave, kao i Informaciju o stanju u ZIKS-u u vezi sa štrajkom zatvorenika, koju je na zahtjev Odbora dostavilo Ministarstvo pravde).

Takođe, u cilju jačanja kontrolne i nadzorne uloge Parlamenta svojim aktivnostima Odbor je značajnu pažnju posvetio i **implementaciji usvojenih zakona i održao više javnih tribina**, ostvarujući na taj način direktni kontakt sa građanima na lokalnom nivou.

Odbor za ljudska prava i slobode ima dobru saradnju sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao krovnom institucijom, novim Ustavom ustanovljenom, za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je učestvovao na brojnim sjednicama Odbora (od 76 sjednica Odbora za ljudska prava i slobode 24. saziva Skupštine Crne Gore, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore učestvovao je na 28 sjednica- deset puta u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika, u svojstvu predlagača, 16 puta po pozivu, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine i dva puta na njegov zahtjev, uz odobrenje Odbora).

Zaštitnik je učestvovao, po pozivu Odbora, na **svim kontrolnim saslušanjima** koje je organizovao Odbor u 2011. , 2012. i 2013.godini.

Skupština Crne Gore je 29. jula 2011 godine donijela **Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore** (Službeni list CG“, br.42/11) kojim se Zaštitnik definiše kao

- nacionalni mehanizam za sprječavanje mučenja i drugih oblika nečovječnog postupanja i kažnjavanja i

- institucionalni mehanizam za prevenciju i zaštitu od diskriminacije.

Zaštitnik ima **četiri zamjenika** koje je Skupština izabrala: za državnu upravu, za zaštitu od diskriminacije, za prevenciju torture i za prava djeteta.

Programom rada Vlade Crne Gore za 2013.godinu definisano je da Vlada u II kvartalu utvrdi **Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije**, a u III kvartalu **Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore**, radi obezbjeđivanja potpune usklađenosti važećih zakona sa pravnom tekovinom EU, u skladu sa komentarima Venecijanske komisije i Evropske komisije.

U dijelu rasprave o Predlogu budžeta, Odbor za ljudska prava i slobode razmatra budžet institucija koje su pod njegovom ingerencijom:

- **Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore,**
- **Ministarstva za ljudska i manjinska prava,**
- **Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i**
- **Centra za očuvanje i razvoj culture manjina.**

I pored usvajanja zakonskog okvira, strateških dokumenata i preduzimanja konkretnih aktivnosti i dalje su prisutni problemi sa kojima se susrijeću **lica sa invaliditetom**. Ovo se posebno ogleda kroz ograničenost pristupa javnim objektima i prostoru, pristupom i dobijanjem ortopedskih i drugih pomagala, nemogućnosti da se informišu o svojim pravima i dnevnim dešavanjima, njihovom radnom osposobljavanju i zapošljavanju.

Diskriminacija je i dalje prisutna u odnosu na Rome, lica sa invaliditetom, lica različite seksualne orijentacije, žene, starije osobe i pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i dr. Zaštitnik bilježi relativno mali broj prijavljenih slučajeva diskriminacije, što je i dalje posljedica nedovoljnog poznavanja ljudskih prava i mehanizama zaštite, kao i prisutnom strahu građana da prijave ovu pojavu.

Napredak je ostvaren u vezi sa pravima LGBT osoba, ali još uvijek nijesu stvorene sve normative pretpostavke za ostvarivanje njihovih prava i sloboda. U praksi se takođe krše njihova prava. Promovisanje tolerantnih stavova u društvu po osnovu seksualne orijentacije, usvajanje Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba 2013-2018. godine, obezbjeđenje slobode okupljanja i sigurnost svih javnih događaja kao što je "Povorka ponosa", uz stvaranje dobrog zakonodavnog okvira, a prije svega donošenjem zakona o istopolnim zajednicama, doprinijelo bi opštoj slici dobrog poštovanja ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori.

Stvorene su normative i institucionalne pretpostavke za unaprjeđenje **rodne ravnopravnosti**. Međutim, u praksi žene su još uvijek u nepovoljnijem položaju. Prikriveno diskriminatorno ponašanje prema ženama sprječava jednako učešće žena u svim oblastima života. Uprkos uočljivim promjenama stavova javnosti i institucija, nasilje u porodici se malo prijavljuje, podaci o nasilju i vrstama nasilja su nepotpuni, a kaznena politika prema nasilnicima relativno blaga. Takođe, stvorene su normative i institucionalne pretpostavke za zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Usvojen je ustavni princip afirmativne akcije manjina, ali njegova primjena na lokalnom nivou nije uređena izbornim zakonodavstvom. I pored značajnog napretka u ovoj oblasti, predstavnici manjinskih naroda suočavaju se sa problemima u oblasti zapošljavanja u javnoj sferi, u proporcionalnoj zastupljenosti u institucijama pravno-političkog sistema, u političkoj prezentaciji, kao i određenim problemima u oblasti obrazovanja, kulture, informisanja i izdavačke djelatnosti.

*****

Posebnu važnost za demokratizaciju društva ima prevencija svih oblika diskriminacije. Razvijanje spoznaja o pojavama diskriminacije omogućava potencijalnim diskriminiranim licima da pronađu najbolji način da odbrane svoje pravo na dostojanstvo i na jednake mogućnosti zagarantovane međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i nacionalnim zakonodavstvom. Državni organi, pravna lica i pojedinci moraju osmisliti i realizovati cijeli set aktivnosti u prevenciji i borbi protiv diskriminacije, svjesni da se od ovog devijantnog pojavnog oblika nije moguće osloboditi u potpunosti. Ove edukativne aktivnosti koje uključuju standarde etičkih ponašanja, prije svega treba sprovesti za zaposlene u državnoj upravi i lokalnoj samoupravi, nosioce pravosudnih funkcija, nezavisne organe za zaštitu ljudskih prava i sloboda, ali i medije i građane uopšte.

S obzirom na činjenicu da je diskriminacija prisutna u svim segmentima društva, veliki značaj u edukovanju javnosti imale bi organizovane kampanje i njihovi opšti zaključci, u cilju suzbijanja ove negativne društvene pojave. Dobijeni rezultati sprovedenih istraživanja javnog mnjenja od strane nadležnih organa i institucija, ali i nevladinog sektora, modifikovali bi pravce širenja ideje tolerancije i jednakosti. Vodeća uloga u tom smislu je na institucijama u sistemu obrazovanja mladih, djelovanju medija i dobri lični primjeri iskazivanja tolerancije lica iz svih struktura vlasti, na državnom i na lokalnom nivou.

Svakako, glavnu ulogu u zaštiti od diskriminacije ima Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Da bi ovaj samostalni i nezavisni državni organ mogao efikasno odgovoriti na svoje zakonske obaveze, potrebno je učiniti dodatne napore u cilju unaprjeđenja njegovih administrativnih i tehničkih kapaciteta, što je i preporuka čije sprovođenje se potencira u svim izvještajima Evropske unije.

*****

Na kraju Prvog regionalnog sastanka parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova delegacije su utvrdile prioritete oblasti daljeg djelovanja u narednom periodu:

- prava nacionalnih manjina
- rješavanje problema izbjeglih i raseljenih lica
- ekonomska prava, prije svega pravo na rad
- zaštita osoba drugačije seksualne orijentacije
- prava Roma i s tim u vezi podrška regionalnom projektu Romske interparlamentarne organizacije
- prava žena i rodna ravnopravnost i
- zaštita prava djeteta, a naročito zaštita od dječije pornografije i sajber kriminala

Po završetku Prvog regionalnog sastanka parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova delegacije su usvojile Zajedničku izjavu i zaključke sastanka.

**PRILOG: Zajednička izjava i
Zaključci Prvog regionalnog sastanka,
Program rada i Spisak učesnika**

Zajednička izjava
učesnika Prvog regionalnog sastanka parlamentarnih tela nadležnih za ljudska i manjinska
prava i ravnopravnost polova

Po završetku Prvog regionalnog sastanka parlamentarnih tela nadležnih za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova, održanog 29. i 30. oktobra 2013. godine, delegacije:

-Zajedničke komisije za ljudska prava, prava deteta, mlade, integraciju, izbeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

- Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
- Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore
- Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore
- Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora
- Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora
- Komisije za jednake mogućnosti žena i muškaraca Skupštine Republike Makedonije
- Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike

Srbije

- izražavaju potrebu jačanja regionalne saradnje po pitanjima ljudskih i manjinskih prava i ravnopravnosti polova,
- neophodno je organizovati ciklus održavanja ovakvih konferencija u kojima će domaćin biti svaka od država regiona, na određene teme koje će se prethodno definisati,
- konstatuju značaj razmene iskustava i dobre prakse u cilju jačanja mehanizama i procedura kojima se obezbeđuje efikasnost rada i ostvarivanje nadležnosti parlamentarnih tela,
- smatraju da su u prioritetne oblasti delovanja u narednom periodu:
  - prava nacionalnih manjina
  - rešavanje problema izbeglih i raseljenih lica
  - ekonomska prava, pre svega pravo na rad
  - zaštita osoba drugačije seksualne orijentacije
  - prava Roma i s tim u vezi podrška regionalnom projektu Romske interparlamentarne organizacije
  - prava žena i rodna ravnopravnost
  - zaštita prava deteta, a naročito zaaštita od dečje pornografije i sajber kriminala,
    - izražavaju potrebu da se kod eventualnih budućih izmena i dopuna poslovnika koji regulišu rad parlamenata, obezbedi veća uloga ovih parlamentarnih tela u ostvarivanju zakonodavne nadležnosti parlamenata,
    - ističu potrebu efikasnog sprovođenja svih ratifikovanih međunarodnih konvencija i domaćeg zakonodavstva, a posebno ukazuju na problem nasilja nad ženama i težnju ka dostizanju nulte tolerancije na nasilje, i s tim u vezi potrebu ratifikacije Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i jačanje uloge parlamenata u implementaciji ove konvencije,
    - smatraju da je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se obezbedila dosledna i efikasna primena usvojenih zakona i strateških dokumenata koji regulišu ovu oblast i s tim u vezi jačanje mehanizama, procedura i modaliteta kojima se ostavruje kontrolna funkcija parlamenta nad organima izvršne vlasti,
    - ističu potrebu većeg uključivanja parlamentarnih tela u praćenje primene ratifikovanih međunarodnih ugovora, preporuka nadležnih tela međunarodnih organizacija i izvršavanja presuda Evropskog suda za ljudska prava,
    - ističu potrebu efikasne saradnje i koordinacije između parlamentarnih tela i nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava i sloboda i što veće uključivanje organizacija civilnog

društva u rad parlamentarnih tela, kako bi se obezbedila veća uloga tih institucija i organizacija u zaštiti i unapređenju ljudskih prava i sloboda

- potvrđuju spremnost većeg učešća parlamentarnih tela u podizanju nivoa svesti javnosti i mobilisanju javnog mnjenja, u cilju korektnog izveštavanja o rodnoj dimenziji i ljudskim i manjinskim pravima
- naročito ističu potrebu uvođenja rodnog budžetiranja u cilju kreiranja zvaničnih politika koje treba da imaju za rezultat ekonomsko osnaživanje žena
- takođe naglašavaju potrebu učešća žena u parlamentu radi dobijanja kritične mase neophodne za sprovođenje konkretnih promena i inapređenje rodne ravnopravnosti
- potreba stalne edukacije kako pojedinaca, tako i državnih službenika na svim nivoima i u svim institucijama, uključujući i lokalni nivo, radi podizanja svesti irazbijanja stereotipa
- naglašavaju potrebu većeg uključivanja parlamentarnih tela u praćenju sprovođenja Rezolucije 1325 SB UN- Žene, mir i bezbednost
- naglašavaju potrebu da se više pažnje obrati na dvostruko i višestruko diskriminisana lica
- veliki naglasak stavljaju na značaj obrazovanja, posebno radi razbijanja stereotipa i borbe protiv diskriminacije u obrazovnim programima na svim nivoima
- ističu potrebu većeg korišćenja rodno osetljivog jezika
- zahvaljuju Organizaciji za evropsku bezbednost i saradnju na pomoći i podršci u realizaciji parlamentarne regionalne saradnje po pitanjima ljudskih i manjinskih prava i ravnopravnosti polova.

Učesnici Prvog regionalnog sastaka:

-za Zajedničku komisiju za ljudska prava, prava deteta, mlade, integraciju, izbeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

- za Komisiju za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Aleksandra Pandurević, predsednica

- za Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore

Milica Marković, druga zamenica

- za Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore

Žana Filipović, članica

- za Odbor za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora

dr Halil Duković, predsednik

- za Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora

Nansi Tireli, predsednica

- za Komisiju za jednake mogućnosti žena i muškaraca Skupštine Republike Makedonije

Furio Radin, predsednik

- za Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije

Ljiljana Popovska, predsednica

Meho Omerović, predsednik

U Beogradu, 30. oktobra 2013. godine

Republika Srbija
Narodna skupština
Prvi regionalni sastanak parlamentarnih tela nadležnih za ljudska i manjinska prava i
ravnopravnost polova

Beograd, 29-30. oktobar 2013. godine
Dom Narodne skupštine Republike Srbije, Trg Nikole Pašića 13
Mala sala

Program rada

Utorak, 29. oktobar

14:30–15:00 Dolazak i prijava učesnika

15:00 – 16:00 Pozdravni govori:

Nebojša Stefanović	predsednik Narodne skupštine Republike Srbije
Barbara Lochbihler	predsedavajuća Potkomiteta za ljudska prava Evropskog parlamenta
Laszlo Tokes	član Potkomiteta za ljudska prava Evropskog parlamenta
Paula Thiede	zamenica šefa Misije OEBS-a u Srbiji
Gordana Čomić	izvestilac Generalnog komiteta za demokratiju, ljudska prava i humanitarna pitanja u Parlamentarnoj skupštini OEBS-a

Moderator: Meho Omerović, predsednik Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije

16:00 – 16:30 Pauza za kafu

16:30 – 18:30 Predstavljanje rada i nadležnosti parlamentarnih radnih tela u oblasti ljudskih prava i ravnopravnosti polova (*po 10 minuta za svako parlamentarno telo*)

20:00 Zajednička večera – Klub poslanika, Tolstojeva 2

Organizovan prevoz ispred Doma Narodne skupštine u 19.30 časova

Sreda, 30. oktobar

09:30 – 11:00 Rad u radnim grupama:

Radna grupa 1- Sala III na prvom spratu
<i>Tema: Uloga parlamentarnih tela u promovisanju i zaštiti ljudskih prava i prava nacionalnih manjina</i>
<i>Moderator: Meho Omerović</i>

Radna grupa 2 –Sala IV na prvom spratu
<i>Tema: Uloga parlamentarnih radnih tela u unapređenju rodne ravnopravnosti i jačanju političkog učešća žena – primeri dobre prakse i najveći izazovi</i>
<i>Moderator: Tamara Tripić, zamenica predsednika Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije</i>

Učesnici će razmotriti ulogu parlamentarnih radnih tela u zaštiti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i unapređenju rodne ravnopravnosti kroz:

- **Ratifikaciju međunarodnih standarda i obezbeđivanje njihove implementacije na nacionalnom nivou,**
- **Podršku i saradnju sa relevantnim nacionalnim institucijama u oblasti ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i ravnopravnosti polova,**
- **Aktivno učešće, saradnju i interakciju između parlamentarnih tela i predstavnika civilnog sektora**

11:00 – 11:30 Pauza za kafu

11:30 – 12:30 Prezentacija zaključaka radnih grupa i diskusija u plenumu - *Mala sala Doma Narodne skupštine*

12:30 – 13:00 Usvajanje Zajedničke izjave i zaključivanje sastanka

13:00 – 13:30 Izjava za medije, zajedničko fotografisanje

13:30 – 14:30 Ručak

**Prvi regionalni sastanka parlamentarnih tela nadležnih za ljudska i manjinska prava i
ravnopravnost spolova**

SPISAK UČESNIKA

1. Nansi Tireli- predsednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora
2. Đurđica Sumrak- članica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora
3. Natalija Marija Magdić- sekretarka Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora
4. Furio Radin- predednik Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora
5. Melita Mulić- članica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora
6. Dragan Crnogorac- član Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora
7. Ružica Đikić- sekretarka Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora
8. Aleksandra Pandurević- predsednica Zajedničke komisije za ljudska prava, prava deteta, mlade, imigraciju, izbeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
9. Nermina Kapetanović- prva zamenica predsednice Zajedničke komisije za ljudska prava, mlade, imigraciju, izbeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
10. Emina Jahić- sekretarka Zajedničke komisije za ljudska prava, mlade, imigraciju, izbeglice, azil i etiku Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
11. Zijad Jagodić- član Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
12. Vesna Krstović Spremo- članica Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
13. Davorin Semenik- sekretar Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
14. Goran Tuponja- član Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore
15. Žana Filipović- članica Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore
16. Željana Zečević- samostalna savetnica u Odboru za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore
17. dr Halil Duković- predsednik Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore
18. dr Ljiljana Đurašković- zamenica predsednika Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore
19. Slava Burić- sekretarka Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore
20. Ljiljana Popovska, predsednica Komisije za jednake mogućnosti žena i muškaraca Skupštine Republike Makedonije

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković